



ДОВГОКРИЛИ І НІЧНИЦІ: *MINIOPTERUS* ТА *MYOTIS*

Юлій Крочко (Ужгородський державний університет)

Schreibers' and mouse-eared bats (*Miniopterus* & *Myotis*). — Julij Krochko.

Довгокрили (*Miniopterus*)

Обсяг групи та її поширення. Під *Miniopterus* представлений в Україні одним видом — *Miniopterus schreibersi* Kuhl, відомим із Закарпаття та Криму. За В. Абеленцевим і Б. Поповим [1956] знайдений в гоміценових відкладах біля м. Чортків на Тернопіллі. Даних про сучасне поширення виду в Україні немає. В Закарпатській обл. останні знахідки довгокрила датуються 1993 роком [Загороднюк та ін. 1997]. З того часу жодних відомостей про знаходження виду тут немає, але, оскільки це перелітний вид, виводити його зі списку хіроптерофауни краю ще скоро. У Криму довгокрил, за А. Дулицьким [1994], зник ще раніше, оскільки після 1974 р. жодних відомостей про наявність цього кажана в Криму немає. Ось чому говорити про міграції цього довгокрила можна тільки на матеріалах минулих років.

Особливості біології та річного циклу. Відомо, що довгокрил відноситься до перелітних видів кажанів. Ми не володіємо матеріалами по Криму, оскільки там міграції цього виду, наскільки нам відомо, спеціально не вивчали. Кільцювання довгокрилів проводили паралельно із вивченням інших питань біології цього кажана [Крочко 1970]. На матеріалах із Закарпаття можемо констатувати, що, хоча це один з кращих літунів серед кажанів, великих міграцій він не здійснює. Оскільки зими в Закарпатті м'які і в області є достатня кількість підземних сховищ, не вся популяція довгокрилів здійснювала сезони міграції. Частина її залишалась на зимівлю в підземних сховищах. Деградація таких сховищ на рівнині та у передгір'ї, що почалась з середини 70-х років, призвела до того, що довгокрил став освоювати підземні сховища в гірських районах, зокрема, в Карпатському заповіднику.

Фактичні дані щодо міграцій. Найдавший переліт, який нами зареєстровано шляхом кільцювання, відноситься до 1955 р. Доросла самиця, закільцьована 29.07.1955 р. в окол. с. Глибока (Ужгородський р-н), здобута зимою поблизу м. Мішкольц (Угорщина), у 140 км на захід від місця кільцювання. Аналіз повторних знахідок закільцьованих тварин, як з інших місць Закарпаття, так і з-за кордону (Словаччина, Угорщина, Польща), дозволяє припустити, що в Закарпатті мав місце постійний обмін між колоніями і популяціями, розташованими у північно-східній частині Карпат:

- самиця довгокрила, закільцьована 05.07.1955 р. в окол. м. Мішкольц, через 461 днів зареєстрована в печері біля с. Глибока;
- молодий самець, закільцьований 23.02.1948 р. в окол. Берегово (Закарпаття), через 37 днів відмічений поблизу м. Дебрецен (Угорщина);
- самиця, закільцьована 19.06.1955 р. поблизу м. Кошице (Словаччина), через 45 днів відмічена в печері поблизу с. Глибока.

Нічниці (*Myotis sensu lato*)

Загальна характеристика групи. Рід *Myotis* представлений в Україні 9 видами. Щоправда вимагає уточнення поширення *Myotis brandtii*, адже сучасне поширення цього виду в Україні підтверджено лише кількома недавніми знахідками, зокрема зимою в Карпатському заповіднику. Міграційні властивості представників роду різні.

Великі нічниці. До видів, що здійснюють регулярні сезонні переміщення на відстані понад 100 км, слід віднести обидва види великих нічниць (*Myotis* s. str.): *Myotis blythii* та *M. myotis*. Так самиця великої нічниці, закільцьована 23.07.1958 р. в околицях с. Глибока (Ужгородський р-н), відмічена в околицях м. Зноймо (Словаччина), що розташоване на захід від місця кільцювання на віддалі близько 250 км.

"Середні" нічниці. Довгоуха нічниця (*Myotis bechsteinii*), триколірна нічниця (*M. emarginatus*), нічниця війчаста (*M. natterii*), здійснюють невеликі сезонні переміщення, які не перевищують 5–15, рідко 20 км, здійснюються, звичайно, в межах одного адміністративного району і направлені на заміну літніх сховищ на зимові сховища.

"Малі" нічниці. Міграційні перельоти *Myotis mystacinus* можуть складати кілька десятків кілометрів, але поступаються за довжиною перельотам попередніх видів нічниць. Зокрема, самиця нічниці вусатої, закільцьована 12.06.1982 р. в околицях с. Загаття (Іршавський р-н Закарпатської обл.), через 152 дні зареєстрована в околицях с. Невицьке (Закарпатська обл.), яке розташоване від місця кільцювання на відстані 60 км.

"Водяні" нічниці. Не розгаданими залишаються міграції міграції нічниці водяної (*Myotis daubentoni*) і ставкової нічниці (*M. dasysceme*). Не викликають сумніву їх сезонні переміщення, але напрямок та відстань цих переміщень залишаються поки що не до кінця вивченими. В майбутньому на ці види слід звернути особливу увагу, оскільки в Україні вони мають досить широке, хоча своєрідне поширення.

Міграційні шляхи. Міграційні шляхи кажанів, як і птахів, проходять в екологічно найбільш сприятливих місцях. Карпатська популяція нічниць здійснює свої осінні перельоти переважно у західному і південно-західному напрямках; осінні — у зворотному напрямку. У популяцій з інших регіонів України міграції здійснюються переважно в західному, південному, південно-західному і південно-східному напрямках, осінні — зворотно.

Динаміка міграцій. Більш інтенсивними у нічниць є весняні міграції. Гетерогенність рельєфу в Українських Карпатах зумовлює те, що строки міграцій нічниць розтягнуті в середньому на 1–2 місяці. Зокрема, початок осінніх міграцій приходить на другу половину вересня і триває до середини жовтня. Весняні міграції починаються з середини березня і тривають до середини квітня. Слід відмітити, що строки міграцій значною мірою визначаються погодними умовами і можуть зміщуватись на 2–3 тижні.

В осінніх міграціях карпатських популяцій нічниць мають місце три етапи. На першому етапі покидають свої сховища тваринки, що літували в гірських районах. На другому етапі відлітають тваринки з передгір'їв, і останніми покидають свої літні сховища тваринки, що жили в рівнинних районах. Весняний приліт відбувається в зворотному напрямку. Цікаво, що підчас міграцій гірська і передгірські популяції в низинних районах можуть зайняти так звані «транзитні сховища», в яких кілька днів (2–5) відпочивають, відповідно і живляться, а потім дружно зникають.

Література

- Абелснцев В. І., Попов Б. М. Ряд рукокрилі, або кажани — Chiroptera // Підоплічко І. Г. (ред.). Фауна України. — Київ: Вид-во АН УРСР, 1956. — Том 1 (Ссавці), випуск 1. — С. 229–446.
- Дулицкий А. И. Численность и проблемы охраны рукокрылых в Крыму // Мат-лы 1-го Всесоюз. совещ. по рукокрылым (Chiroptera). — Ленинград: ЗИН АН СССР, 1974. — С. 63–67.
- Загороднюк І., Покин'ячерда В., Киселюк О., Довганич Я. Теріофауна Карпатського біосферного заповідника. — Київ: Ін-т зоол. НАНУ, 1997. — 60 с. — (Додаток 5 до журналу "Вестник зоологии").
- Крочко Ю. И. Морфологические и эколого-физиологические особенности популяций большой ночницы и обыкновенного длиннокрыла Закарпатской области. — Киев, 1970. — 178 с. — (Диссертация ... кандидата биологических наук).